

12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBESİNİN COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Niyazi KAYA¹, Hakan ÖNAL²

1 Dr.; T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu, niyakaya@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2396-7575.

2 Dr. Öğretim Üyesi; Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, onal@balikesir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8434-9880.

Geliş Tarihi: 02.05.2019 Kabul Tarihi: 26.06.2019

Öz: Askeri darbeler sonucunda devlet yönetimlerinde belirleyici unsur, askeri bakış açısıdır. Bu durumun etkili olduğu alanlardan biri de eğitimidir. Zaman içerisinde demokrasiye geçişle de eğitim alanında hâkim olan askeri bakış açısı, özellikle öğretim programları ve ders kitaplarında varlığını korumuştur.

Bu çalışmada, Türkiye’de 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında coğrafya öğretim programı ve ders kitaplarına askeri bakış açısının ne ölçüde yansıdığı araştırılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Veriler, 1982 taslak coğrafya öğretim programı, 1983 coğrafya öğretim programı ve Prof. Dr. Reşat İzbirak tarafından yazılan ortaöğretim (lise 1, 2. ve 3. sınıflar) coğrafya ders kitaplarından elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre hem coğrafya müfredatı hem de ders kitapları içerisinde darbenin izlerini taşıyan konu, açıklama ve okuma metinleri tespit edilmiştir. Örneğin, 1980 Darbesinden sonra ülke yönetimine el koyan Milli Güvenlik Konseyi Başkanının yaptığı bir konuşma metni, ders kitaplarına da girmiştir. Çalışmanın ilgi çekici bir sonucu ise coğrafya kitaplarında, çok fazla tarih içerikli metinlere yer verilmiş olmasıdır.

Anahtar Sözcükler: Askeri Darbe, Coğrafya, Ders Kitabı, Coğrafya Ders Kitabı.

REFLECTIONS OF 12 SEPTEMBER 1980 MILITARY COUP ON GEOGRAPHY TEACHING PROGRAM AND COURSE BOOKS

Abstract:

After military coups, the decisive factor in state administrations is the military perspective. Education is one of effective areas. Even though the transition to democracy was over time, the military perspective that prevailed in the field of education remained in existence especially in education programs and textbooks.

In this study, it was investigated to what extent the military perspective was reflected on the geography curriculum and textbooks, after the military coup of September 12, 1980 in Turkey. The study was carried out by using qualitative research methods, document analysis techniques. As a source of data, was collected from 1983 geography curriculum and the geography textbooks for first, second and third grades written by Reşat İZBIRAK. According to the findings obtained from the research, the subject, explanation and reading texts bearing the trace of the coup were determined both geography curriculum and textbooks. One of the most striking results is that geography books contain texts with a lot of historical content.

Key Words: Military Coup, Geography, Textbook, Geography Textbook.

Giriş

Eğitim, kişinin sadece zihinsel veya bedensel değil, aynı zamanda duyuşsal, toplumsal yeteneklerinin, istenilen düzeyde geliştirilmesi veya bir takım hedeflere yönelik yeni yetenekler ve davranışlar sağlanması için yapılan çalışmalar bütünüdür (Akyüz, 2010: 2). Bir başka tanıma göre eğitim; “bireylerin toplumsal ve kişisel gelişiminin sağlandığı, seçilmiş ve denetimli bir çevrenin etkisinde olduğu, toplumsal bir süreçtir” (Carter, 1945: 145). Dolayısıyla eğitim sistemi, toplumun genel durumundan ya da ihtiyaçlarından bağımsız olamaz (Duman, 1991: 1). Eğitimin toplumsal görevi ise bireyi topluma kazandırma, davranışlarında toplumun istediği değişiklikleri yaptırma, toplumun devamlılığını ve gelişmesini sağlayabilecek nitelikli insan gücü ve meslek sahibi kişiler yetiştirme, lider ve aydın yetiştirme olarak sıralanabilir (Akyüz, 1978: 3).

Türkiye’de her kademede eğitim, kamu finansmanına dayalı merkezîyetçi model ile yönetilmektedir. Bu nedenle, eğitim sistemi, eğitim sürecinin merkezinde bulunan öğrenciye göre değil, merkezîyetçi yönetime yönelik kalmış ve eğitim üzerinde aşırı merkezîyetçi ve müdahaleci bir yönetim uygulanmıştır (Baloğlu, 1990: 165).

Eğitimin toplumsal, siyasal ve ekonomik işlevlerinden dolayı; bütün ülkeler insanlarını yetiştirmeyi kendi varlıklarının devamı için bir güvence olarak görürler (Sapmaz, 2011: 2). Yönetim şekli ne olursa olsun her ülkenin hükümeti, vatandaşının, topluma uyumlu davranışlarda bulunma, siyasal sisteme bağlı olma gibi temel niteliklere sahip olmasını bekler. Bu nitelikler eğitim yoluyla kazandırılır. Eğitimde devlet sorumluluğunu ve denetimini haklı kılan da bu durumdur (Kaya, 1993: 3). Bu nedenle, eski çağlardan beri eğitimi devlet yönlendirmektedir. Devlet gözetimi ve denetimi hiçbir eğitim basamağında ihmal edilemez (Kaya, 1993: 4).

Siyasal iktidarın en kapsamlı ifadesi olan devletin, sınıfsal dengelere bağlı olarak kabul ettiği değerler, eğitimin içeriğini ve hedefini belirler. Siyasal iktidarlar, eğitim kurumu üzerindeki otoritelerini sürekli kılmaya çalışırlar; çünkü eğitim, kapsamlı ve etkili bir kurumdur (İnal, 2004: 11).

İstenilen doğrultuda ve amaca yönelik gerçekleştirilme özelliği nedeniyle, eğitim her zaman hükümetlerin en etkin olmak istedikleri kurumların başında gelmektedir. Yine daha açık bir ifadeyle denilebilir ki, her yeni hükümet, daha önce izlenen eğitim politikalarını, kendi hedeflerine uygun hâle getirmek için yeniden ele almaktadır (Sapmaz, 2011: 3). Bundan dolayı eğitim politikalarının şekillenmesinde, hazırlanan öğretim programlarına göre yazılan ders kitaplarında, ülkeyi yönetenlerin kararları belirleyici olmaktadır. İktidarlar, eğitime yön vermeyi temel amaçları arasında görürler. Bu nedenle eğitim, iktidarın yaptığı her türlü uygulamadan etkilenir. İktidarların ideolojik yapısına göre eğitime de ona göre yön verilir. Alınan idare kararları ile birlikte, öğretim programları hazırlanır ve bu programları esas alan ders kitapları yazılarak iktidarın yapısına uygun bir kimlik oluşturulmaya çalışılır. Bunu da yapmanın en kolay ve hızlı yolu öğretim programları ve ders kitaplarıdır.

Ders kitapları, sistematik bir biçimde düzenlenen ve ilgili derslerde kullanılmak amacıyla hazırlanmış öğretim el kitabı olması yanında, eğitim süreci içerisinde en yaygın kullanılan ders materyalidir (Öncül, 2000: 308). Esasen ders kitapları, kullanım kolaylığı sağlayan ve her öğrencinin istediği zaman ulaşabildiği, bilgilerin dolandırılmadan doğrudan verildiği, uzun süre kullanılabilmeye müsait ve öğretim sürecindeki boşluklarını doldurabilmeye olanak sağlayabilen bir araçtır. Yeterli donanımına sahip olarak hazırlanan bir ders kitabı, öğretmenlere sağladığı yararın yanı sıra öğrencilere de büyük fayda sağlayarak eğitimin her boyutunda yer alan etkinlikler için de bir kılavuzdur (Semerci, 2004: 49). Bu sebeple ders kitapları, öğretim-öğrenme sürecinde daima başvuru ve sıklıkla kullanılan görsel araçlardır.

Ders kitabı, öğrenciler için olduğu kadar, öğretmenlerin de temel başvuru kaynağı durumundadır. Elektronik kaynaklar ne kadar gelişse ve yaygınlaşsa da ders süreci içerisinde başvuru olan ders kitapları günümüzde yerini korumaya devam etmektedir. Hatta öğretmenler kullandıkları etkinlikleri de ders kitabı aracılığı ile yürütmektedirler. Yapılan araştırmalara göre, öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin düzenlemeler

yapılırken çoğu öğretmen, öğretim programlarına bakmadan ders kitaplarındaki işle- nişe göre derslerini yapmaktadır (Kızılçaoğlu, 2003: 95).

Ders kitaplarının amacı sadece bilgi aktarmak değil, aynı zamanda toplumun si- yasal normlarını da çocukların belleklerine kazımaya çalışmaktır. Çünkü ders kitap- larındaki bilgiler, toplumda genel kabul görmüş bilgileri ve yargıları da içermektedir. Başta coğrafya ve tarih ders kitapları olmak üzere, sosyal bilimlere ait diğer kitapları da, konu aktarımı yanında, bireyin topluma entegrasyonunun gelişmesine katkıda bu- lunarak yaşanan toplumun kırmızı çizgilerini de açıkça göstermektedir (Aslan, 2010, 217).

Coğrafya öğretimi ile öğrencilere; dünyayı ve yurdumuzu tanıtmak, yaşadıkları toplum hakkında bilgi edinerek toplum gerçeklerini görmelerini sağlamak, çevreye karşı olan duyarlılıklarını geliştirerek sahip olmaları beklenen beceri ve değerleri ka- zanmalarına olanak sağlanmaktadır.

Öğrencilerin akademik hayatları için oldukça gerekli ve mühim olan coğrafya der- sinin ilköğretim, ortaöğretim ve lise ders müfredatlarında yer alması ise 1915 yıllarına dayanmaktadır. 1915 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulmuş ilk dört fa- kültenen biri de Coğrafya Darülmesai'si'dir (Üçışık ve Sekin, 2001). 1915 yılından beri coğrafya öğretiminin temelini atıldığı Coğrafya Darülmesai Fakültesinin kurulma- sının ardından günümüzde birçok üniversitede coğrafya bölümü bulunmakta ve coğ- rafya dersleri 1915 yılından beri gerek üniversitelerde gerekse ilköğretim, ortaöğretim ve liselerde ders olarak yer almaya devam etmektedir.

Türkiye'de cumhuriyetin ilânı ile eğitim-öğretimde de yenilenme çalışmaları baş- lamıştır. 1924 yılında yayınlanan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile beraber bütün öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı bünyesine bağlanmıştır. Aynı zamanda okullarda uy- gulanan müfredatlar üzerinde bazı değişiklikler yapılmasına karar verilmiştir (Ünlü, 2001). Gelişen çağın gerekliliklerine uygun olarak gelecek nesillerin daha donanımlı yetişmelerine olanak sağlamak amacı ile müfredatta değişikliğe ve gelişmeye gidilme ihtiyacı duyulmuş ve duyulmaya devam edilmektedir (Talim ve Terbiye Kurulu Baş- kanlığı, 2017).

Müfredat programlarındaki değişiklik ihtiyacı, lise coğrafya programını da etkile- miş ve 1924, 1942, 1957, 1971, 1973, 1982, 1983, 1992, 2005 son olarak da 2017 yıllarında değişiklik yapılmasına sebep olmuştur (Geçit, 2008).

Türkiye'de okullarda okutulan ders kitapları, dünyadaki benzerleriyle kıyaslan- dığında, genel kriterler bakımından dünyadaki iyi örneklerin gerisindedir. Bununla birlikte ders kitaplarının geliştirilmelerindeki gereklilik açık olmasına rağmen, yapılan çalışmaların ya da yapılan düzenlemelerin yetersiz kaldığı yapılan akademik çalışma- lardan görülmektedir (Kaya, 2012: 18).

Bu bağlamda öğretim programları ve ders kitapları yapısal ve içerik olarak tam anlamıyla değerlendirilemediği için, ders kitaplarının yazarları ile kitaptaki içeriği an-

latan öğretmenlerin ideolojik ve kültürel kalıplarına uygun eğitim verilmektedir. Dolayısıyla, aynı dersi alan öğrenciler arasında kıyas edilemeyecek düzeyde birbirinden farklı bilgi ve tutumlar oluşmaktadır. Bu bakımdan coğrafya öğretim programları ile ders kitaplarında yaşanan gelişme ve değişimlerin analiz edilerek elde edilen bulgulara göre öneriler geliştirilerek politika yapımcılarla uygulayıcılara sunulması daha iyi öğretim programları ve ders kitapları için hayati önem arz etmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Türkiye’de askeri darbeler sonrası coğrafya ders kitaplarındaki değişimi analiz etmeye çalışan, içerik analiz çalışmasıdır. Eğitim ve sosyal bilimlerde özel bir yeri olan doküman araştırmalarının katkısı ve potansiyeli akademik çalışmalarda genellikle göz önüne alınmamış (Robinson, 2010: 186), hatta araştırma yöntem ve tekniklerinde de yeterince yer verilmemiştir (McCulloh, 2004: 11). Bunun sonucunda da çoğu zaman araştırmalarda istemeden de olsa tarihi temelleri sağlamamayan, bağlam dışı bakış açılarının oluşabildiği görülmektedir (Robinson, 2010: 186). Araştırılması amaçlanan olay ya da olgular hakkındaki yazılı materyallerin analizi ile yapılan doküman incelemesi, problemin belirlenerek belgelerin değerlendirilmesi ile ilgili bağlantıları kurabilmek amacıyla yapılan bir yöntemdir. Bu yönüyle doküman incelemesi, çoğunlukla tarihsel araştırma yöntemlerine dayanılarak geliştirilmiştir ve kaynak olarak yazılı metinler ve belgelerin kullanımı ile oluşturulmaktadır (Robinson, 2010: 187).

Doküman analizi yönteminde hangi dokümanların mühim olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilir olması araştırma problemi ile bağlantılıdır. Örnek olarak, eğitim konusunda yapılacak bir çalışmada; ders kitapları, öğretim programları, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler vb. dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 188; Boğdan ve Bilken 1992; Gökçe, 2009: 728).

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri kaynağını, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ardından Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan 1982 taslak coğrafya öğretim programı, 1983 coğrafya öğretim programı ve ortaöğretim (lise 1., 2. ve 3. sınıflar) coğrafya ders kitabı olarak onay verilen Prof. Dr. Reşat İzbirak tarafından yazılan ders kitapları oluşturmaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

Coğrafya Öğretim Programına İlişkin Bulgular

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra ilki 19.11.1982 (MEB, 1982, 484) tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan taslak 1982 coğrafya öğretim programı diğeri

08.07.2013 (MEB, 1983: 334) tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan 1983 coğrafya öğretim programı olmak üzere iki öğretim programı uygulanmıştır.

Taslak 1982 coğrafya öğretim programı, bir önceki program olan 1973 programına yapısal ve içerik olarak paralellik göstermektedir. 1982 programında 1973 programından farklı olarak coğrafya öğretiminin amaçları her ders için ayrı ayrı olarak ifade edilmek yerine, genel olarak ifade edilmiştir. Dokuz maddeden oluşan bu genel amaçlar içerisinde askeri bakış açısını yansıtan herhangi bir açıklama tespit edilememiştir.

Taslak 1982 programında lise 2. sınıflarda haftada iki saat olarak öğretimi yapılan 1973 programında adı Ülkeler Coğrafyası olan dersin adı Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri olarak değiştirilmiştir. Dersin öğretim programına komşu ülkelerin (Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs, Irak, İran, Suriye, Sovyetler Birliği)'nin tabiat şartları, nüfus ve şehir, ekonomik hayat, coğrafi yönden yurdumuzla ilişkileri açısından incelenmesinin istenmesi bir yenilik olarak öne çıkmaktadır.

Taslak 1982 programında lise 3. sınıflarda haftada iki saat olarak öğretimi yapılan 1973 programında adı Türkiye Coğrafyası olan dersin adı Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası olarak değiştirilmiştir.

08.07.2013 tarihinde uygulanmaya konulan 1983 coğrafya öğretim programı, 1973 ve taslak 1982 coğrafya öğretim programları ile paralellik arz etmektedir. Bununla birlikte, 1983 yılı öğretim programında kendinden önceki programlardan farklı olarak, lise 2. sınıflarda *konular işlenirken dikkat edilecek hususlara*; haftada iki saat öğretimi yapılacak Türkiye Coğrafyası dersi ile lise 3. sınıflarda haftada iki saat öğretimi yapılacak Ülkeler Coğrafyası dersi öğretim programlarına da *millî mücadele* ile birlikte ülkemizin stratejik önemi ve *Atatürkçülük* konularına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar:

Türkiye Coğrafyası kapsamına giren ünite ve konuların işlenmesi sırasında;

- Türkiye'nin dünyadaki yeri ve önemi konusunda, ülkemizin şimdiki sınırlarının Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde yapılmış olan millî mücadele sonunda çizildiğine ve coğrafi konumundan dolayı stratejik önemine değinilmesinin gerekliliğine; ek olarak Türkiye devletinin komşusu olan Ortadoğu ülkeleri içerisinde ekonomi ve kültürel alandaki üstünlüğün Atatürk inkılabının sonucu oluştuğuna vurgu yapılması gerekmektedir.
- Karadeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkması ile birlikte Kurtuluş Savaşının başlangıcının olduğu belirtilmeli; Havza ve Amasya Genelgelerinin içerik ve sonuçlarından bahsedilmeli; Kastamonu'dan söz edilirken yapılan şapka ve kılık kıyafet değişikliklerine de değinilmelidir.
- Marmara Bölgesi konusundan bahsedilirken, boğazların stratejik konum ve önemine ve Lozan Antlaşması sonucu ile daha sonradan boğazlara yeni bir statü getiren Montreux Antlaşmasına yer verilmesi gerekmektedir.

- Ege Bölgesi konusunda, Kurtuluş Savaşında bu bölgede yapılmış olan savaşlar ve bu savaşların sonuçlarında olan olaylardan söz edilmelidir.
- İç Anadolu Bölgesinden bahsedilirken, Sivas Kongresinin yapılmasının gereklilik ve önemine, Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankara'ya gelmesine, Sakarya Meydan Muharebesine, Büyük Millet Meclisinin açılması sonucunda Ankara'nın başkent olmasının coğrafi sebepleri üzerine değinilmelidir.
- Akdeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün Hatay'a gösterdiği önem vurgulanmalı ve Hatay'ın yurdumuz topraklarına katılmasından bahsedilmelidir.
- Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri konularında, Erzurum Kongresinden bahsedilirken bu kongrede alınmış olan kararların önem ve gerekliliği vurgulanmalıdır. Buna ek olarak, bölgeler incelenirken yöre halkının millî mücadele dönemi içerisinde yaptıkları kahramanlıklar, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerindeki örnekleriyle anlatılmalıdır.
- Türkiye'de nüfus ve yapısı konusunda, Atatürk'ün eğitim-öğretime verdiği değerden, yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi ile başlatılan okuma-yazma seferberliğinden bahsedilmelidir.
- Türkiye ekonomisi konusunda, Lozan Barış Antlaşması ile birlikte getirilen kapitülasyonların kaldırılmasının, ekonomik açıdan doğurduğu sonuçlar anlatılmalıdır. Atatürk'ün maden, endüstri ve tarım alanındaki gelişmelerin gerekliliği konusundaki görüşlerine değinilmeli, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kurulan şeker, dokuma ve demir-çelik fabrikaları gibi endüstri kuruluşlarına örneklerle yer verilmelidir.

Ülkeler coğrafyası kapsamına giren ünite ve konuların işlenmesi sırasında;

- Siyasi gelişmeler konusunda, İkinci Dünya Savaşının ardından dünyada sükûneti, sağlamak için kurulan kuruluşlar işlenirken, Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesine vurgu yapılarak açıklaması yapılmalıdır.
- Asya ve Afrika ülkeleri konularında, bu kıtalardaki bağımsızlık savaşını sürdüren; Pakistan Fas, Irak, Tunus, Libya gibi devletlerin Atatürk'ün yolundan ilerlediklerini, Atatürk ve Türk inkılâplarını örnek olarak aldıklarını; bu şekilde Atatürk'ün sadece Türklerin önderi olmadığını aynı zamanda dünya devletlerine de örnek bir lider olduğunun vurgusunun yapılması gerekmektedir.

İlk defa coğrafya öğretim programlarına giren bu açıklamalar incelendiğinde askeri bakış açısının doğrudan etki ettiği söylenebilir.

1983 Lise 2. Sınıf Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Öğretim Programında 1982 programına göre yapısal değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler şunlardır:

- 1982 ve daha önceki programlarından farklı olarak ülkelerin öğretimi yapılırken dikkat edilecek hususlara ilişkin bir bölüme yer verilmesi
- Ülkelerin Türkiye ile olan ekonomik ilişkilerinin karşılaştırmalı olarak işlenmesinin istenmesi
- Ülkelerde yaşayan Türklerin yaşadıkları bölgelerin belirtilmesinin istenmesi
- Sadece Türkiye'ye komşu ülkelerin değil Ortadoğu'nun başlıca ülkeleri, Balkan ülkeleri, Afrika'nın başlıca ülkeleri, Asya'nın başlıca ülkelerinin de programa dâhil edilmesidir.

1983 Lise 3. Sınıf, Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası Öğretim Programında, 1982 Avrupa ülkeleri coğrafi yönler göre (Kuzey, Doğu, Batı ve Orta Avrupa ülkeleri) değil, Başlıca Avrupa Ülkeleri başlığı altına alınmışlardır. Bu başlık altında Güney Avrupa, Orta Avrupa, Batı Avrupa alt başlıkları altında siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda öne çıkan ülkelerin öğretiminin yapılması istenmiştir. Ayrıca Kuzey ve Güney Amerika Ülkeleri üniterinin tek başlık altında Yenidünya Karaları olarak birleştirilerek bu başlık altında coğrafi keşifler sonucunda 17. Yüzyıldan itibaren yeni kurulmaya başlayan devletlere yer verilmiştir.

1983 Lise 3. Sınıf Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası Öğretim Programının ikinci bölümüne daha önceki öğretim programlarından farklı olarak dünya siyaset ve ekonomisindeki politika ve uygulamalara yön veren kuruluşların programa dâhil edildiği tespit edilmiştir. Programa göre işlenecek kurumlar şunlardır: Birleşmiş Milletler, NATO, Varşova Paketi, OECD, Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar-AET) ve COMECON'dur.

Coğrafya Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular

Tüm dünyada ortaöğretim kurumlarında öğretimi yapılan derslerden biri olan coğrafya, insan ve doğal ortam etkileşimi sonucunda ortaya çıkan beşerî ve ekonomik faaliyetleri özel yöntemlerle incelenmesi sonucunda ortaya koyan coğrafyanın (Şahin, 1998: 3), tanımına uygun olarak öğretimin gerçekleştirilebilmesi, öğretime uygun yöntem, araç ve gereçlerle yapılması ile mümkün olmaktadır. Aksi takdirde, coğrafya derisi, olduğundan farklı, yanlış, gereksiz ve yararı olmayan bir bilim olarak gösterilmiş olacaktır. Bu sebeple, lise coğrafya eğitiminde uygun araç ve gereçlerden en önemlilerden biri de ders kitapları olmaktadır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onay alarak okullarda okutulan ortaöğretim coğrafya ders kitaplarındaki konuların işlenişinde, kullanılan araç-gereçler ve önerilen etkinlikler bu açıdan mühim bir yer tutmaktadır.

Aslında coğrafya ders kitaplarının tamamı, içinde buldukları toplumların kültürlerini yansıma eğilimindedir (Graves, N. Murphy, 2000, Kaya, 2012: 262). Bu açıdan yayınladıkları dönemlerde toplumun gündeminde olan sosyal ve doğal sorunlar, fiziki olarak ülkenin bulunduğu teknoloji seviyesine ışık tutmaları yönünden (renkler,

kullanılan kâğıtlar, fotoğraflar, baskı kalitesi ve materyaller vb.) coğrafya ders kitapları bir gösterge olmaktadır (Artvinli, 2009: 6).

Lise 1. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular

Reşat İzbirak tarafından yazılan ve 1985 yılından itibaren lise 1. sınıflarda öğretimi yapılmaya başlanan Coğrafya 1 Ders Kitabında konular, öğretim programında yer alan 7 ünite başlığı (yeryuvarlığı ve evren, harita bilgisi, karalar ve denizler, iklim, yeryuvarlığının yapısı ve yer şekillerinin oluşumu, yeryüzünün biçimlenmesi, insan ve tabii çevre), altında 25 ders olarak yer almıştır.

Prof. Dr. Reşat İzbirak tarafından kaleme alınan Coğrafya 1 kitabında 29 Ağustos 1983’de yayımlanan 2146 Sayılı Tebliğler Dergisindeki Ortaöğretim Kurumları Lise 1, 2 ve 3. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Yarışma Yoluyla Yazdırılmasına Ait Şartname’nin “Muhteva ve Metot Bakımından” başlığının altında yer alan 6. Maddesi (MEB,1983: 344) gereği yedi tane okuma parçasına (İzbirak, 1985, 12,14, 43-45, 57, 218) yer verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Coğrafya 1 Ders Kitabında Yer Alan Okuma Parçalarına İlişkin Bilgiler

Okuma Parçasının Adı	İçeriği
Türkler Coğrafya’ya Değer Vermişlerdir	Osmanlılar devrinde coğrafya alanında çalışan bilginler (Piri Reis, Seydi Ali Reis, Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi) ve seyyahlara ilişkin genel bilgi verildikten sonra Evliya Çelebi ve eserleri hakkında kapsamlı bilgi verilmiştir.
Uzay Araştırmaları	Uzay’ın tanımı yapıldıktan sonra uzayı tanımaya yönelik yapılan çalışmalar hakkında kronolojik olarak bilgi verilmiştir.
Türkiye’de Modern Haritacılık	Türkiye’de haritacılık çalışmalarına ilişkin tarihsel olarak bilgi verildikten sonra günümüzde haritacılık çalışmaları yapan kurumlar tanıtılmıştır.
Harita Projeksiyonu Coğrafya’da Önem Taşır	Harita çiziminde temel alınan teknikler hakkında detaylı açıklamalara yer verilmiştir.
Hava Fotoğraflarından Harita Yapımı	Hava fotoğraflarına ilişkin bilgi verildikten sonra bunların harita yapımında nasıl yararlandığı açıklanmıştır.
Adalar Yeryüzünün Pek Önemli Kara Parçalarıdır	Adanın tanımı yapıldıktan sonra dünyanın en büyük adası olan Grönland hakkında bilgi verilmiş ve takımadalar, okyanus adaları tanımlanarak bunlara örnekler verilmiştir.
Van Gölü Türkiye’nin En Büyük Tabii Gölü’dür	Van gölünün oluşumuna ve fiziki özelliklerine ilişkin bilgi verildikten sonra gölün çevresinde yer alan Türk eserlerinin yer aldığı şehirlere ait bilgilere yer verilmiştir.

İzbirak (1985), öğretim programında yer verilen ünite ve konulara ilişkin olarak açıklamaları tamamladıktan sonra “EKLER” başlığı altında Türkiye’nin Coğrafi Konumu ve Jeoploitik Önemi ve Ege Adaları ana başlığı altında bölgenin tanıtılması ve önemi, Kuzey Ege denizindeki adalar, Güney Ege Denizindeki Adalar, Girit Adası,

Yunanistan'ın istiklalini elde etmesi ve bu tarihten önce adaların durumuna ilişkin açıklamalara (İzbırak, 1987: 256- 264) yer verilmiştir. Ayrıca Ege Denizindeki adaların el değiştirme tarihlerini, buldukları adalar grubunu, Türkçe adı, Yunanca adı, Türkler tarafından zaptı, İtalyanların işgali, Yunanların işgali ve düşünceler sütunlarından oluşan bir tabloya da yer verilmiştir. Yazarın ders kitabının sonunda böyle bir bölüme yer vermesi 1983 Öğretim Programının genel amaçlarınının 13. Maddesi olan; "Öğrencileri, ülkemizin ve ulusumuzun sorunlarına duyarlı, bunları inceleyerek öğrenmeye çalışan, sorunların çözümlemesinde ülkemizin ve ulusumuzun yararına uygun, içtenlikle, aydın vatandaşlar olarak yetiştirmek" amacına uygun olarak verildiği düşünülmektedir.

1983 programına göre Reşat İzbırak, Sırrı Erinç ve Sami Öngör tarafından yazılan lise I coğrafya kitapları program temelli olarak değerlendirildiğinde İzbırak tarafından yazılan kitabın genel, özel amaçlar, konulara ilişkin açıklamalar çerçevesinde programa uygunluk sağladığı tespit edilmiştir.

2. Lise 2 Coğrafya Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular

1983 Lise II Türkiye Coğrafyası Öğretim Programına göre Reşat İzbırak (1985) tarafından yazılan Coğrafya 2 Ders Kitabında konular öğretim programı ile paralel olarak Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri ve Ülkeler bölümleri altında yirmi beş ders olarak ifade edilmiştir.

İzbırak, ders kitabında 10'u birinci, 3'ü ikinci bölümde olmak üzere 13 tane okuma parçasına (İzbırak, 1985, 17, 39, 40, 55, 70, 79, 89, 103 120, 130, 163, 175, 176) yer vermiştir (Tablo 2). Yazarın, öğretim programında konular işlenirken dikkat edilecek hususların 12. Maddesinin a, b, c, d,e, f, g, h, ı bentlerinde (Kaya, 2012, 124) bulunan açıklamalar doğrultusunda konuları işlemek yerine bunlara yönelik okuma parçalarına yer verdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 2: Coğrafya 2 Ders Kitabında Yer Alan Okuma Parçalarına İlişkin Bilgiler

Okuma Parçasının Adı	İçeriği
Samsun, Atatürk'ün Millî Mücadeleye Başlamak Üzere Ayak Bastığı Şehirdir.	Samsun'un Millî Mücadeledeki yeri ve Atatürk'ün burada yaptığı çalışmalar tarihsel olarak açıklanmıştır.
İstanbul'un "Boğaz Köprüsü" modern bir tekniğin eseridir.	Boğaz Köprüsünün teknik özellikleri ile ülke ekonomisine yaptığı katkı açıklanmıştır.
Boğazların, Türkiye ve Dünya Ölçüsünde Stratejik ve Ekonomik Büyük Değerleri Vardır.	İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının statusüne ilişkin tarihsel olarak bilgi verilmiştir.
İzmir'in İşgali Düşman İsteklerini ve Yurdumuzu İstila Tehlikesini Göstermişti.	İzmir'in İşgali, Millî Mücadelede Batı Cephesinde Yapılan Savaşlar, İzmir'in İşgalden kurtuluşuna ilişkin bilgiler verilmiştir.
Hatay'ın Anavatana Kavuşması.	Hatay'ın Fransa yönetiminde kaldığı dönemden anavatana katılana kadar yaşana gelişmeler açıklanmıştır.
Türkiye'nin Başkenti Ankara Hızla Büyümüştür.	Ankara'nın Millî Mücadeledeki yeri açıklandıktan sonra Cumhuriyetin ilanı ve Başkent olmasında sonra ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi açıklanmıştır.
Sivas Kongresi İle Türkiye Cumhuriyetinin Temeli Atılmıştır.	Sivas Kongresine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.
Erzurum Kongresi	Erzurum Kongresine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.
GAP Projesi Güneydoğu Anadolu'ya Bolluk Getirir.	GAP projesine ilişkin bilgiler ve proje tamamlandıktan sonra sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler açıklanmıştır.
Ülkemizin Kaynaklarını Korumak Vatan Borcudur.	Ülkemizin kaynaklarının neden korunması gerektiği konusunda bilgiler verilmiştir.
Bağımsızlık ve Özgürlük Savaşlarında Birçok Ülkeler, Türkiye'nin, Atatürk Önderliğindeki Millî Kurtuluş Savaşını Örnek Almışlardır.	Atatürk'ün önderliğinde verilen bağımsızlık mücadelesinin Ortadoğu'da, Asya'da ve Afrika'da hangi devletlerin bağımsızlık savaşlarına nasıl örnek olduğu açıklanmıştır.
Türklerin Balkan Ülkelerinde Bulunuşunun Sebepleri	Türklerin Balkanlarda bulunuyor olmasının nedenleri tarihsel olarak açıklanmıştır.
Balkanlarda Türk İslam Kültürünün Gelenek ve Göreneklerinin Etkisi Belirgindir.	Balkanlarda Türk İslam kültürünün belirgin olduğu yerler hakkında bilgiler verilmiştir.

3. Lise III Coğrafya Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular

1983 Lise 3 Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası Öğretim Programına göre Reşat İz- bırak (1985) tarafından yazılan Coğrafya 3 Ders Kitabında konular Türkiye'nin Eko- nomik Coğrafyası ve ülkeler bölümleri altında yirmi beş ders olarak ifade edilmiştir.

İzmir, ders kitabında 5'i birinci, 5'i ikinci bölümde olmak üzere 10 tane okuma parçasına (İzmir, 1985, 11, 35, 130, 142, 151, 200, 202, 205, 209, 211) yer vermiştir (Tablo 3). Öğretim programında konular işlenirken dikkat edilecek hususların 12. Maddesinin i ve j bentlerinde (Kaya, 2012: 124) yer alan açıklamalar doğrultusunda konuları işlemek yerine bunlara yönelik okuma parçalarına yer verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3: Coğrafya III Ders Kitabında Yer Alan Okuma Parçalarına İlişkin Bilgiler

Okuma Parçasının Adı	İçeriği
Türkiye, Geleceği Sağlam, Güçlü Bir Büyük Ülkedir.	Türkiye'nin coğrafi konumunda yola çıkarak yer üstü ve yer altı kaynakları ile gelecekte dünya siyasetindeki ve ekonomisindeki yerine ilişkin açıklamalar yapılmıştır.
Ekmeği Zıyan Etmeden Faydalanma, Bir Yurt Görevidir.	Ekmeğin besin olarak önemi açıklandıktan sonra israfın önlenmesine yönelik açıklamalar yapılmıştır.
Atatürk, Ekonomik Sorunlarımızda da Önder Olmuştur.	Atatürk döneminde ekonominin gelişmesine yönelik yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.
Boğaz Köprüsü Avrupa ve Ortadoğu'nun en Büyük Köprüsü ve Modern Tekniğin Eseridir.	Boğaz Köprüsünün teknik özellikleri ile ülke ekonomisine yaptığı katkı açıklanmıştır.
Türkiye'de Gemi Yapımı Önemli Gelişmeler Göstermiştir.	Tarihsel süreçte Türkiye'de gemi yapımında yaşanan gelişmeler hakkında açıklamalar yapılmıştır.
Birleşmiş Milletler Teşkilatının Esasları	BM'nin kuruluşu ve idari yapısı konusunda bilgiler verilmiştir.
NATO'nun Esasları	Tarihsel süreçte NATO kuruluşu ve çalışma esasları hakkında bilgiler verilmiştir.
Varşova Paktının Esasları	Tarihsel süreçte Varşova Paktının kuruluşu ve çalışma esasları hakkında bilgiler verilmiştir.
Avrupa Ortak Pazarında Gelişme	Avrupa Ortak Pazarında yaşanan güncel gelişmeler konusunda açıklamalar yapılmıştır.
Çeşitli Ülkelerde Anarşi ve Terör Zaman Zaman Belirmektedir.	Anarşinin tanımı yapılarak bir ülke için ne tür sorunlara neden olacağı açıklandıktan sonra Atatürk'ün Yurtta Sulh, Cihanda Sulh sözü açıklanmış ve dünyanın farklı yerlerindeki anarşi olaylarına örnek verilmiştir.

Tartışma ve Sonuç:

İktidarı zorla ele geçirme veya "hükümetin devirilmesi" (Ferguson 1987; Evans ve Newnham 1998) ordunun içinde bir grup subayın veya tamamının katılımıyla kanlı veya kansız, askeri bir liderin veya sivil bir liderin önderliğinde ya da kitlesel bir halk protestosu ile (Luttwak 1969) birçok şekilde gerçekleşebilir. Amaçları, mevcut düzeni değiştirmek, mevcut bir düzeni korumak veya kötü yönetim sonucu ortaya çıkan yolsuzluk ya da rahatsızlıkların azaltılması (Cuesta, 2017, 15) olarak ifade edilse de

Powell ve Thyne'nin (2011) ifadesiyle, darbe teşebbüsleri ister askeri olsun ister diğer elitlerin ya da vesayet odaklarının eliyle olsun yasadışı eylemlerdir.

Bu araştırmaya konu olan 12 Eylül 1980 Askeri Darbesini gerçekleştirenler darbeye gerekçe olarak siyasal düzeni sağlamak, iktisadi yapıyı düzeltmek ve toplumsal bütünleşmeyi, birliği yeniden ve daha güçlü bir biçimde kurmak olarak ifade etmişlerdir (İnal, 2004: 105). Askeri Cuntalar, düzene ilerlemeden daha fazla önem verir (Weiker, 1964: 157). Bozulduğunu iddia ettikleri düzeni korumak adına kendilerine uygun bir düzen kurarlar, düzenlemeler ve değişiklikler yaparlar. Bu yüzden, askerî hükümetler müdahaleye gerekçe oluşturan neden ve olayları vurgulayarak meşruiyetlerini artırmaya çalışırlar ve kendi otoriter ideolojilerini destekleyecek yönde yayınlar ve eğitim programları yaparlar (Sapmaz, 2011: 11).

12 Eylül 1980 Askeri Darbe olayını yöneten Kenan Evren'in bir radyo – televizyon konuşmasında dile getirdiği: *Eğitim ve öğretimde Atatürk milliyetçiliğini yeniden, yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirler en kısa zamanda alınacaktır. Yarının teminatı olan evlatlarımızın, Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasını önleyecek tedbirler alınacaktır. Bu maksatla, hepimizin tek tek saygıyla andığımız öğretmenlarımızın Der'li, Bir'li derneklere üye olarak bölünmelerine müsaade edilmeyecektir. Her düzeyde öğrencinin amacı, Atatürk ilkeleri ve milliyetçiliği ile pekişmiş ve üretime yönelik bilgi ve beceri kazanmak olacaktır* (Evren, 2000: 16)" gibi hususlar askeri darbe sonrasında seçimlerle göreve gelen hükümetlerce hazırlanan öğretim programlarına etki etmiştir. Bu durum 1983 öğretim programında konular işlenirken "dikkat edilecek hususlar" başlığı altında yer alan maddelere eklenen açıklamalar incelendiğinde de açıkça görülmektedir. Bu etki kendini programa Atatürk'ün sözleri, onun döneminde uygulanan ekonomi ve dış politikaya ilişkin açıklamalar veya Kurtuluş Savaşında yaşanan gelişmelerin aktarılması şeklinde kendini göstermiştir.

Ders kitaplarında demokratik değerlere oranla, daha çok milliyetçi değerlere yer verilmiş, dil, din, ırk, cinsiyet, etnik köken gibi milliyetçiliğin ve toplumsal bütünlüğün önündeki tehlikeler olarak görülen farklılıklar arka plana itilmiştir.

12 Eylül Askeri Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığınca, eğitim sürecine Atatürk ve Atatürkçü değerlere yönelik esaslar üzerinde durulmasının gerektiği kararına varılmış ve kullanılmakta olan öğretim programlarına "Atatürkçülük İle İlgili Konular" yerleştirilmiştir (Yılmaz, 2006: 24). Bunun da nasıl yapılacağı, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında Atatürk inkılâp ve ilkelerinin öğretim esasları, 18.01.1982 tarih ve 2104 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır (Tebliğler Dergisi, 1982). Bu bildiri de sanat tarihi, sosyoloji, din, coğrafya, müzik, matematik, beden eğitimi, felsefe, resim, edebiyat, fen, yabancı dil ve millî güvenlik derslerinde zamanla Atatürk'ün ilke ve inkılâplarından, görüş ve fikirlerinden aynı zamanda kişilik özelliklerinden bahsedilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu yönerge 1986 yılında resmileştirilmiş olup, Atatürkçülük konularının ilköğretim ve ortaöğretim programlarındaki bütün

derslere eklenilmesinin kabulüne karar verilmiştir. Bunun için ortaöğretim programlarında okutulması istenen Atatürkçülükle ilgili konular, sınıf, ders ve ünitelere göre ayrılmış; hedefler, davranışlar ve kapsam belirtilerek gerekli açıklamalara da değinilmiştir (Yılmaz, 2006: 25). Bu yönerge doğrultusunda 1987 yılından itibaren Atatürkçülükle ilgili konu ve açıklamalara coğrafya öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer verilmeye başlanmıştır.

Coğrafya ders kitaplarına, öğretim programdaki açıklamalar doğrultusunda ilave edilmesi gereken hususlar konulara içerik olarak değil konu sonlarında ayrı bir metin olarak veya kitapların sonuna eklenen ekler bölümünde yer verilmiştir. Okuma parçalarının ünite sonlarında yer alması ve bunların nerede ve nasıl kullanılacağı konusunda öğretmenlere yönelik programda ve ders kitabında bir açıklamada bulunulmamasından dolayı içerikleri iyi kurgulanmış olsalar da programa uygun bir öğretimin yapıldığını değerlendirmek olası gözükmemektedir.

12 Eylül 1980 Askeri darbesinde sonra 1983 coğrafya öğretim programında askeri bakış açısını yansıtan bilgi ve açıklamalar coğrafya ders kitaplarında tarihi konularının hâkim olmasına neden olmuştur. Disiplinler arası bir yaklaşım ile tarih ve coğrafya öğretim programlarının birbirleri ile ilişkilendirilerek öğretmenlere bu doğrultuda açıklamalar yapılsaydı öngörülen hedeflere ulaşmak mümkün olabilirdi.

Türk devlet geleneğinde ordu siyasi sahnede nispeten önemli bir yere sahip olmuştur. Bu kısmen Ordu'nun ulus oluşturma kuvveti olarak sosyo-tarihsel rolünden kaynaklanmaktadır. Bu durum Cumhuriyetin ilanı ile beraber Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün belirlediği politikalarını ve büyük ölçüde rejimin laik karakterini ve Cumhuriyetçi değerlerin korunmasını üstlenmeye dönüşmüştür (Burak, 2011, 166). Bu tutumun sonucu olarak Türk Ordusu, çok partili siyasete geçilmesinden sonra 1960 ve 1980'de iki kez doğrudan, 1971 ve 1997'de de iki kez dolaylı olarak askeri müdahalelerde bulunmuştur. Tüm bu müdahalelerde ordu, kendisini rejimin en üst garantörü ifade etmiştir. Bu garantörlük 1980 Askeri Darbesinden sonra darbeyi yapanları, öğretim programı ve coğrafya ders kitaplarına genel olarak rejimi koruma refleksinden dolayı müdahale ettirmiştir. Esasında bu durum, ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün hedef olarak gösterdiği muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkma hedefiyle taban tabana zıttır. Zira yaklaşık yüz yıldır tüm gelişmiş ülkelerde hâkim olan değer demokrasidir. Demokrasilerde, ordu seçilen sivilere tabidir ve sivil idarenin ülkenin eğitimine dair aldığı kararlara ilişkin ordunun söyleyeceği bir şey yoktur.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (1978). Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri. (1848-1940). Ankara: Doğan Basımevi.
- Akyüz, Y. (2010). Türk Eğitim Tarihi (M.Ö 1000-M.S. 2010). (17. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Artvinli, E. (2009). Coğrafya Derslerini Yapılandırmak: Aksiyon Araştırmasına Dayalı Bir Ders Tasarımı, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 21, Sayfa 184-218, Ankara.
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Ders Kitapları, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 35, Sayı 158, Ankara.
- Baloğlu, Z. (1990). Türkiye’de Eğitim. İstanbul: TÜSİAD.
- Bogdan, R.C.ve Biklen, S. K. (1982). Qualitative research for education: An introduction to theory and methods. Boston: Allyn and Bacon.
- Carter, V. Good. (1945). Dictionary of Education. New York and London: McGraw-Hill Book Company.
- Cuesta, F. (2017). Redistribution And Military Coups. *Journal of Development and Conflict* 7(2017) 12–31).
- Duman, T. (1991). Türkiye’de Orta Öğretime Öğretmen Yetiştirme (Tarihi Gelişimi). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Evans, G., and J. Newnham. (1998). The Penguin Dictionary of International Relations. London: Penguin Books
- Evren, K. (2000). Seçme Konuşmalar 12 Eylül 1980 – 6 Kasım 1983. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Ferguson, G. (1987). Coup d’Etat: A Practical Manual. New York: Arms & Armour Press. Firth, S., J. Fraenkel, and B. Lal, eds. 2009. The 2006 Military Takeover in Fiji: A Coup to End All Coups? Melbourne: Australian National University Press
- Gökçe, N. (2009) Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmede Coğrafya Eğitiminin Sorunları ve Öneriler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory&Practice9 (2) Spring 2009, 721-768
- Graves, N, Murphy, B. (2000). *Research into Geography Textbooks, Reflective Practice in Geography Teaching*, pp. 228-237, Kent, A., (Ed), London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- İnal, K. (2004). Eğitim ve İktidar Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler. Ankara: Ütopya Yayıncılık.
- İzbrak, R. (1987). *Coğrafya I*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- İzbrak, R. (1985). *Coğrafya II*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- İzbrak, R. (1985). *Coğrafya III*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Kaya, Y. K. (1993). İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış. Ankara: Bilim Yayın.
- Kaya, N. (2012) *Türkiye’de Coğrafya Eğitimi: Öğretim Programı, Öğretmen Eğitimi ve Ders Kitapları*

12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin Coğrafya Öğretim Programı ve Ders Kitaplarına Yansımaları

Boyutu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kızılçaoğlu, A. (2003). Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 8, İstanbul.

Luttwak, E. (1969). *Coup d'Etat: A Practical Handbook*. New York: Alfred Knop.

McCulloch, D. (2004) *Documentary Research in Education, History and Social Sciences*. London: Routledge Falmer.

MEB. (1982). *Tebliğler Dergisi*. 20 Aralık 1982, Cilt 45, Sayı:2128, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

MEB. (1982). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 19.11.1982 ve 156 Sayılı Kararı*, Ankara.

MEB. (1983). *Tebliğler Dergisi*. 29 Ağustos 1983, Cilt 46, Sayı:2146, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Powell, J., and C. Thyne. (2011). "Global Instances of Coups from 1950–2010: A New Dataset." *Journal of Peace Research* 48(2): 249–59.

Robinson, W. (2010). *Documentary Research*, Ed. D. Hartas, Educational Research and Inquiry, London: Continuum International Publishing Group.

Sapmaz, S. (2011). 12 Eylül 1980 Askeri Hükümeti ve 1983 – 1987 I. Özal Hükümetinin Eğitim Görüşü, Politika ve Uygulamalarının Karşılaştırılması, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 28 No:1 49-54, Sivas.

Şahin, C. (1998). *Coğrafya'ya Giriş*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şahin, C. (2003). *Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Tebliğler Dergisi, Cilt: 45, 18 Ocak 1982, Sayı: 2104

Weiker, Walter F. (1964). *The Turkish Revolution 1960-1961 Aspects of Military Politics*. Washington, D.C: The Brookings Institution.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 8. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M. S. (2006). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının ilköğretimde öğretimi, Doğaner, Y. (Ed.), *Türk eğitim sisteminde Atatürkçülük ve cumhuriyet tarihi öğretimi* (s. 24-44.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.